דִּלְמָא לֹא הִיא – שמא אין להוכיח משם, כי עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הָתָם שיכול העשיר לזכות בפאה לעני, אֶלָּא משום דְּמִינּוֹ דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לְהוּ לִנְכָסֵיהּ – מתוך שאם ירצה יפקיד את נכסיו וְהֲוֵי עָנִי וְחָיֵי לֵיהּ – ונעשה בכך עני, ותהיה הפאה ראויה לו, וּמִינּוֹ דְּזָכֵי לֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ וְכִי לְחַבְרֵיהּ – ומתוך שיש לו אפשרות לזכות בה לעצמו, יכול לזכות גם לעני. אֲבָל הָכָא – בתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, שמא לֹא יכול לזכות לפי רבי אליעזר, מאחר שאינו יכול ליקח לעצמו מנכסי הלוה שאינו חייב לו.

וְכן אין ראיה מדברי חכמים, שיש לומר, עַד כָּאן לֹא קָאָמְרִי רַבָּנַן הָתָם שאין העשיר יכול לזכות פאה לעני, אֶלָּא משום דִּכְתִיב (ויקרא כג כב) 'וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט, לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם', ומסמיכות התיבות יש לדרוש 'לֹא תְלַקֵּט לוֹ לֶעָנִי' – שלעשיר אסור ללקט פאה לעני, אֲבָל הָכָא – לגבי תופס לבעל חוב, שלא נאמר בזה איסור, לֹא אמרו חכמים שלא קנה.

מבררת הגמרא, וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר, הַאי לֹא תְלַקֵּט מַאי עָבִיד לֵיהּ – מה דורש מסמיכות זו. משיבה הגמרא, מִיבָּעֵי לֵיהּ – לשיטתו צריך פסוק זה בשביל לְהַזְהִיר לֶעָנִי עַל שֶׁלּוֹ – שעני שיש לו שדה צריך להניח פאה, ומשמעו 'לא תלקט – לעני', שאף לעני נאמרה מצות 'לא תלקט':

חכמים במשנתינו פירשו ששחרור עבד אינו חוב עבורו, מכיון שֶׁאִם יִרְצֶה האדון שֶׁלֹּא לְזוֹן כּוֹ' את עבדו, רשאי: מדייקת הגמרא, שְׁמַעְתְּ מִינָּהּ שיכול הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּ כנעני, עֲשֵׂה עִמִּי – עשה מלאכתי, וְאֵינִי זָנְךָ, אלא חַזֵּר על הפתחים.

דוחה הגמרא שאין להוכיח כן, שיש לומר דְּהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – משנתינו מדוברת דְּאָמַר לֵיהּ – האדון לעבד צֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְמְזוֹנוֹתֶיךָ – עבוד לאנשים אחרים והוצא משכרך לצורך מזונותיך, ורשאי לומר לו כן, אבל כאשר נוטל את מעשי ידי העבד לעצמו, יתכן שחייב לזונו.

שואלת הגמרא, מאחר שפירשנו כך את דברי חכמים במשנה, אם כֵּן הָכְוָותָהּ נָבֵי אִשָּׁה – כמו כן המשך דבריהם לגבי אשה, שאם הבעל רוצה 'שלא לזון את אשתו אינו רשאי', מדובר דְּאָמַר לָהּ 'צְאִי מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בְּמְזוֹנוֹתַיִךְ', וצריך להבין, אִשָּׁה אַמַּאי לֹא – מדוע אין יכול לומר שתתפרנס ממעשי ידיה. מתרצת הגמרא, מה שאין רשאי לומר כן לְאִשָּׁה היינו בִּדְלֹא פַּסְקָה – כשמעשי ידיה אינם מספיקים עבור מזונותיה, ולכן חייב לזונה. חוזרת הגמרא ושואלת, אם כן עֶבֶד נַמִּי יש להעמיד בִּדְלֹא פַּסְקִי – שאין מעשי ידיו מספיקים למזונותיו, ולמה אמרו חכמים שאינו צריך לזונו. משיבה הגמרא, עֶבֶד דְּנָחוּם כְּרֵסֵיהּ לֹא שָׁוֶה – עבד שעבודתו שוה פחות ממחיר הלחם שמביא לכריסו, לְמֵרֵיהּ וּלְמָרְתֵּיהּ לְמַאי מִיתְבָּעֵי – לְמָה זקוקים לו אדונו וגברתו, והרי הוצאותיו מרובות מהרווח שיש ממנו.

הגמרא מנסה להוכיח מברייתא שיכול לומר לעבד 'עשה עמי ואיני זנך': תָּא שְׁמַע, עֶבֶד שֶׁנָּפַל לְעֵרֵי מִקָּלָה משום שהרג נפש בשגגה, אֵין רַבּוֹ חַיָּיב לְזוֹנוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמַּעֲשֶׂה יָדָיו שייכים לְרַבּוֹ. שְׁמַע מִינָּהּ שיכול הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּ עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ, ולכן אפילו שאין האדון מפרנסו מקבל את מעשי ידיו. דוחה הגמרא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּאָמַר לוֹ האדון, צֵא – השתמש במַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְמְזוֹנוֹתֶיךָ, ולכן אינו חייב לזונו. מקשה הגמרא, אִי הָכִי, מַעֲשֵׂה יָדָיו אַמַּאי לְרַבּוֹ – מדוע שנינו בברייתא שרבו נוטל את מעשה ידיו, והלא מהם ניזון העבד. מתרצת הגמרא שכוונת הברייתא לְהַעֲדָפָה – לשיעור העודף שמשתכר יותר מכדי מזונותיו, שזה שייך לאדון. מקשה הגמרא, וכי על הַעֲדָפָה הוצרכה הברייתא להשמיענו ששייכת לאדון, הרי זה פְּשִׁיטָא. מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – שמא היית סבור שיש לתת לעבד גם את ההעדפה, בֵּיוָן דְּכִי לֵית לֵיהּ, לֹא יָהֵיב לֵיהּ – כיון שכאשר אין לעבד מזונות [שמעשי ידיו אינם מספיקים] אין האדון זנו, אם כן כִּי אִית לֵיהּ – כאשר יש לעבד ההעדפה, נַמִּי לֹא לִישְׁקוֹל מִינֵּיהּ – לא יטלנה האדון, קָא מַשְׁמַע לָן שההעדפה לאדון.

מקשה הגמרא, וּמַאי שְׁנָא לְעֵרֵי מִקָּלָה – במה שונה עבד שגלה לעיר מקלט משאר עבד, ומדוע לא שנה התנא דינו בסתם, שיכול הרב לומר לעבד עֲבוֹד ותזון עצמך. מתרצת הגמרא, שלגבי עבד שגלה דָּלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שמכיון שנאמר בו 'וְחָי', כוונת הכתוב, עֲבִיד לֵיהּ חִיּוּתָא טְפֵי – עֲשֵׂה לו [לכל גולה ובכלל זה לעבד] יותר 'חיות' מן הרגיל, ואם כן יש לתת לו גם מה שהשתכר יותר ממזונותיו, קָא מַשְׁמַע לָן – שגם בעבד שגלה שייכת ההעדפה לאדון.

הגמרא מנסה להוכיח מהמשך הברייתא שלא מדובר באופן שאמר האדון 'צא מעשי ידיך למזונותיך': וְהָא מִדְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא של הברייתא, אֲבָל אִשָּׁה שֶׁגָּלְתָה לְעֵרֵי מִקָּלָט, בַּעֲלָהּ חַיָּיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ. מִכְּלָל – משמע דִּלְמָא אָמַר לָהּ בעלה 'צאי מעשי ידיך למזונותייך', דְּאִי אָמַר לָהּ כך, אם כן בַּעֲלָהּ - אַמַּאי חַיָּיב במזונותיה, והלא היא ניזונת ממעשי ידיה. וּמְדְּסֵיפָא – ומכיון שבסיפא, לגבי אשה, מדובר דִּלְמָא אָמַר לָהּ, אם כן בְּרֵישָׁא לגבי עבד נַמִּי מדובר דִּלְמָא אָמַר לֵיהּ. דוחה הגמרא, לְעוֹלָם מדובר דְּאָמַר לֵיהּ, וכמו כן בסיפא מדובר שאמר כן לאשה, וּמה שאמרה הברייתא לגבי אִשָּׁה שבעלה חייב במזונותיה, מדובר בִּדְלֹא פַּסְקָה – שמעשי ידיה אינם מספיקים למזונותיה, ולכן חייב להוסיף לה משלו.

הגמרא חוזרת להוכיח שלא יתכן שמדובר באומר לה 'צאי מעשה ידיך למזונותיך': וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא – והרי ממה שכתוב בסוף הברייתא 'וְאִם אָמַר לָהּ צְאִי מַעֲשֵׂה יָדֵיךְ בְּמְזוֹנוֹתַיִךְ, רַשַּׁאי', מִכְּלַל דִּרֵישָׁא – הרי מוכח שברישא מדובר דְּלֹא אָמַר לָהּ. דוחה הגמרא, שבאמת גם ברישא מדובר שאמר לה כך, וְהָכִי קָאָמַר – כך היא כוונת הסיפא, וְאִם מַסְפֶּקֶת להשתכר בשיעור מזונותיה, וְגם אָמַר לָהּ 'צְאִי מַעֲשֵׂה יָדֵיךְ בְּמְזוֹנוֹתַיִךְ' [כמו ברישא], רַשַּׁאי לעשות כן. אבל אם אינה מספקת אינו רשאי, כמבואר ברישא. שואלת הגמרא, אם מדובר בְּמַסְפֶּקֶת, מַאי לְמֵימְרָא – מה באה הברייתא להשמיענו, הרי פשוט שבאופן זה אינו חייב להוסיף לה מזונות. משיבה הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא, כיון שנאמר 'כָּל כְּבוּדָּהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה, והרי כל ישראל בני מלכים, ולכן לא יוכל לומר לה לצאת מביתה להתפרנס, קָא מַשְׁמַע לָן שיכול לומר לה כן, ואם יבולה לזון את עצמה הרי הוא פטור מכך.

הגמרא מנסה לומר שדין זה שנוי במחלוקת תנאים: לֵימָא כְּתַנָּאֵי, ששנינו בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, יָכוֹל הָעֶבֶד לוֹמַר לְרַבּוֹ בְּשֵׁנִי בַּצּוֹרֶת שאין ביד אדונו לזונו כראוי, 'אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת'. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ להשתעבד בו ולא לפרנסו, ויתפרנס מהצדקה. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי דְּמַר סָבַר יָכוֹל – שחכמים סוברים שהאדון יכול לומר לו לעבוד אותי ואיני מפרנסך, וּמַר – רבן שמעון בן גמליאל סָבַר שהאדון אֵינוֹ יָכוֹל לומר כן לעבד, ומכיון שאין בידו לפרנסו יכול העבד לדרוש שישחררו ויתפרנס ממעשי ידיו.

הגמרא מוכיחה שלא יתכן שבזה נחלקו: וְתִיסְבְּרָא – וכי סבור אתה לפרש שבזה נחלקו, אם כן הַאי – מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל שהעבד יכול לומר 'אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת', לֹא דייק בדבריו, שהרי העבד אינו דורש להשתחרר אלא להתפרנס, ואם כן 'אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ תֵּן לִי מַעֲשֶׂה יָדַי כְּפַרְנָסָתִי' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לו לומר שיכול העבד לדרוש שיפרנסו או יניחו להתפרנס ממעשי ידיו, ומדוע עליו לשחררו. וְעוֹד קשה, אם כן מַאי שְׁנָא בְּשֵׁנִי בַּצּוֹרֶת – מדוע נשנה דין זה דווקא בזמן בצורת, והרי בכל זמן נחלקו התנאים אם יכול לחייב את העבד לעבוד בלא קבלת מזונות. אֶלָּא מוכרחים לומר דְּהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּאָמַר לוֹ 'צֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְמְזוֹנוֹתֶיךָ', וּבְשֵׁנִי בַּצּוֹרֶת שהמחיה ביוקר לֹא פָּסַק – אין מעשי ידיו מספיקים לפרנסתו, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר יכול העבד לומר, אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת כִּי הֵיכִי דְּחָזוּ לִי אִינְשֵׁי וּמְרַחֲמִין עָלַי – שמאחר שתשחררני ואהיה ככל היהודים, ירחמו עלי אנשים ויתנו לי צדקה, וְרַבָּנַן סָבְרִי, שאין זו טענה, משום דְּמַאן דְּמְרַחֵם אַבְּנֵי חֵרֵי, אַעֲבָד נַמִּי רַחוּמֵי מְרַחֵם – מי שמרחם על בני חורין, מרחם גם על עבדים, שהרי חייבים במצוות כאשה, ולכן אינו צריך לשחררו.

הגמרא מביאה ראיה שיכול הרב לומר לעבד 'עשה עמי ואיני זנך': תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב, הַמְקַדֵּישׁ את יְדֵי עַבְדּוֹ, ובכך מעשי ידיו שייכים להקדש, אוֹתוֹ הָעֶבֶד לָווֶה מעות וְאוֹכֵל ממעות אלו, וְעוֹשֶׂה מלאכה ומשתכר, וּפוֹרֵעַ את חובו. ומבואר שאף שאין האדון זן אותו, מעשי ידיו שייכים לו ויכול להקדישם, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁיָּכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּ 'עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ'. דוחה הגמרא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּמַעֲלָה לוֹ מְזוֹנוֹת כשהאדון נותן לעבד מזונות, ולכן מעשי ידיו שלו ויכול להקדישם.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי – אם מדובר במעלה לו מזונות, לְמַאי

לֹוֶה וְאוֹכֵל – מדוע זקוק הוא ללוות, והרי על אדונו נותן לו. מתרצת הגמרא, לְהַעֲדָפָה, שהרב מאכילו בצמצום, והעבד לוה בשביל לאכול ברווח. מקשה הגמרא, מדוע וכי מותר לו להוציא ממעשי ידיו להעדפה, וְלֵימָא לֵיהּ הֶקְדֵּשׁ – יאמר לו הקדש, עַד הַשְׁתָּא – עד עכשיו, לפני שהוקדשו ידיך, סַגִּי לָךְ בְּלֹא הַעֲדָפָה – הספיקו לך המזונות המצומצמים של הרב, וְאם כן הַשְׁתָּא נַמִּי תֵּימְנֵי לָךְ בְּלֹא הַעֲדָפָה – גם עכשיו תסתפק בזה. מתרצת הגמרא, הֶקְדֵּשׁ נִיפֵּיהּ נִיחָא לֵיהּ – הקדש עצמו נוח לו בכך, כִּי הֵיכִי דְּלַשַּׁבָּח עֲבֵדֵיהּ – בכדי שישביח ויתחזק גוף עבדו.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רב: יש להקשות, כיצד אמר רב שהעבד עוֹשֶׂה מלאכה לאחרים וּפוֹרֵעַ ההלוואה ממשכורתו, והרי ידיו קדושות, וְהָאָמַר קָמָא – כל פרוטה ופרוטה, מיד כשמרויחה תמורת מעשה ידיו, קָדֵישׁ לֵיהּ – נעשית קדושה. מתרצת הגמרא, בְּפָחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה – כוונת רב שיעבוד וישתכר פחות משוה פרוטה, שלא חל על זה הקדש, ויפרענו למלוה, ושוב ישתכר פחות משוה פרוטה ויפרענו, וכך יעשה עד שיפרע כל חובו.

הגמרא חוזרת לענין הראשון, ומוכיחה שאכן דברי רב אמורים באופן שהאדון זן את העבד, אבל בלא זה אינו יכול להקדישם, כיון שאין יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר, שכן מוכח מדברי רב במקום אחר, דְּאָמַר רַב, הַמַּקְדִּישׁ יְדֵי עַבְדּוֹ, אוֹתוֹ הָעֶבֶד עוֹשֶׂה מלאכה לאחרים וְאוֹכֵל ממה שהשתכר, משום דְּאִי לֹא עֶבְדָא – שאם לא יזון העבד את עצמו, מַאן פָּלַח לֵיהּ – מי יעבוד בעבורו ויזוננו. ודין זה סותר לכאורה את דברי רב לעיל שאין לו עצה אלא ללוות ולפרוע בפחות משוה פרוטה. אולם אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא דַּהֲדָר – המימרא הראשונה של רב, מדוברת בְּמֵעֲלָה האדון מזונות לעבד, ורק לכן יכול להקדיש את ידיו, וְאֵינוֹ יָכוֹל לומר לו עשה עמי ואיני זנך, וְהָא – ומה שאמר רב שהעבד אוכל משכרו, מדובר בְּשֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה לו מזונות ולכן אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, בכך שַׁפִּיר – יתיישבו דברי רב. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ, הַדָּר – מה שאמר רב שההקדש חל, מדובר בְּשֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה לו מזונות, וְיָכוֹל לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן יכול להקדיש את מעשי ידיו אף כשאינו זנו, אם כן כיצד אמר רב מימרא אחרת שהעבד ניזון ממעשי ידיו, וכי אפשר להתיר זאת משום דְּאִי לֹא עֶבְדָא מַאן פָּלַח לֵיהּ, הרי יכול האדון לומר לו עבוד לי ואיני זנך, וּמַאן דְּכָעֵי נִיפָּלְחֵיהּ – מי שירצה יעבוד עבורו, אבל מעשי ידיו אינם שלו ואינו יכול לאכול מהם. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ שרב סובר שהאדון אֵינוֹ יָכוֹל לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן באופן שאינו זן אותו אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, והעבד עושה ואוכל, ורק באופן שהוא זנו יכול להקדיש את ידיו. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן, כך מוכח מדברי רב. החובל בחברו משלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. רבי יוחנן מבאר דין החובל בעבד למי משלם. ומדבריו מוכיחה הגמרא לענייננו: תָּא שְׁמַע שיש מי שסובר שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַקּוֹטֵעַ יַד עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, נוֹתֵן שְׁבָתּוֹ וּרְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ – משלם לאדון שֶׁבת, על שנתבטל ממלאכה בימי חולין, וכן את דמי רפואתו, וְאֵף על פי כן אוֹתוֹ הָעֶבֶד נִיזּוֹן בזמן שמתבטל ממלאכתו, מִן הַצְּדָקָה. שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁיָּכוֹל הָרַב לוֹמַר לָעֶבֶד עֲשֵׂה עִמִּי וְאִינִי זָנְךָ, שהרי הוא מקבל את דמי בטלת העבד ממלאכה, ומוכח שמלאכת העבד שייכת לאדון אף אם אינו זן אותו. דוחה הגמרא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּאופן שהאדון מַעֲלֶה לוֹ מְזוֹנוֹת, ולכן מלאכת העבד שלו. מקשה הגמרא, אִי הָכִי – אם הוא זן אותו, אַמַּאי מדוע זקוק העבד לְהיות נִיזּוֹן מִן הַצְּדָקָה מִתְּרֵצַת הגמרא, לְהַעֲדָפָה – עקב חוליו זקוק העבד לתוספת על מזונותיו, וזה אין מוטל על האדון, ולכן נוטלה מהצדקה.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי – אם כוונת רבי יוחנן למזונות יתרים, מדוע נקט 'נִיזּוֹן מן הצדקה' שמשמע מזונות בכדי לחיות, ויהא 'מִתְפַּרְנֵס' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לו לומר שהעבד 'מתפרנס מן הצדקה', משמע שאר צרכיו, אֶלָּא כיון שאמר רבי יוחנן 'ניזון מן הצדקה' [דהיינו מזונות הכרחיים], ואף על פי כן האדון נוטל את דמי בטלתו, לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – וכי אין ראיה מכך שלדעתו יָכוֹל לומר עשה עמי ואיני זנך. מסכימה הגמרא שאכן שְׁמַע מִינָּהּ שכך סובר רבי יוחנן. הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן: אָמַר מַר, הקוטע יד של עבד, נוֹתֵן שְׁבָתּוֹ וּרְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ. מקשה הגמרא, מדוע הוצרך לומר שהאדון מקבל את שְׁבָתּוֹ, והרי זהו פְּשִׁיטָא, מאחר שמעשה ידיו של האדון. מתרצת הגמרא שאכן לגבי שבתו אין כאן חידוש, אלא דמי רְפוּאָתוֹ אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, ואגב דמי רפואתו הזכיר שגם דמי שבתו לרבו.

מקשה הגמרא מדוע מקבל האדון את רְפוּאָתוֹ, הרי דִּידֵיהּ הִיא – של העבד הוא, כיון דְּכָעֵי אִיתַסּוּיֵי בֵּיהּ – שזקוק ליתן לרופא שירפאנו. מתרצת הגמרא, באמת תשלום הרפואה מקבל העבד ונותנו לרופא, ומה שאמר רבי יוחנן שהוא לאדון, לֹא צְרִיכָא – לא אמר אלא באופן דַּאֲמַדּוּהּ לְחַמְשָׁא יוֹמֵי – שמתחילה העריכו שיצטרכו לשלם לרופא עבור חמשה ימי רפואה, ושילם אותם המכה, וּלבסוף עֲבַדוּ לֵיהּ סַמָּא חֲרֵיפָא – ריפאוהו בתרופה חריפה, שגורמת צער, וְאִתַּסִּי בְּתְלָתָא יוֹמֵי – ונתרפא בשלשה ימים, ונשאר עודף מהסכום שקבעו תחילה, מַהוּ דִּתֵּימָא – היה מקום לומר, כיון שצַעֲרָא דִּידֵיהּ הוּא – עודף זה בא מחמת צער העבד, ראוי שהוא יקבלנו, קָא מַשְׁמַע לָן שהוא של האדון, כדין כל ממון של העבד.

בברייתא שלפנינו מובא דין ודברים בין רבי מאיר וחכמים שנחלקו במשנה (לעיל יא.) האם זכות היא לעבד להשתחרר: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמְרוּ לוֹ – אני וחברי החכמים לְמֵאִיר, מדוע אתה סובר שהאומר 'תן גט זה לעבדי' יכול לחזור בו, וַהֲלֹא זְכוּת הוּא לְעֶבֶד שֶׁיּוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי רַבּוֹ לְחֵירוּת, וכבר זכה העבד בשחרור לפי שזכין לאדם שלא בפניו. וְאָמַר לָנוּ, השחרור חוֹב הוּא לו, לפי שֶׁאֵם הָיָה עֶבֶד של כֹּהֵן, פּוֹסְלוֹ מִן הַתְּרוּמָה. אָמְרוּ לו, אין זה הפסד, וַהֲלֹא מָה אִם יְרֵאָה האדון שֶׁלֹּא לְזוֹנוֹ וְשֶׁלֹּא לְפַרְנְסוֹ, רַשַּׁאי, נמצא שאין הוא מפסיד על ידי שחרור. אָמַר לָנוּ, וּמָה אִילּוּ עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבָּרַח מאדונו וְאִשְׁתּ כֹּהֵן שֶׁמָּרְדָה עַל בַּעְלָהּ ופרשה הימנו, הֲלֹא עדיין אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה אם מקבלים או קונים מאחרים, וְזֶה – עבד שנשתחרר אֵינוֹ אוֹכֵל, נמצא השחרור חוב עבורו.

מסיים רבי אלעזר, אֲבָל בזה אנו מודים לרבי מאיר שגט אִשָּׁה חוֹב הוּא לָהּ, שֶׁכֵּן פְּסָלָהּ מִן הַתְּרוּמָה אם היא אשת כהן, וּמַפְסִידָהּ מִן הַמְּזוֹנוֹת שנותן לה בעלה, וזה אף באשת ישראל. ולכן האומר לחברו 'תן גט זה לאשתי', שלא זכה לה השליח קודם שנתנו לה, ויכול הבעל לחזור בו.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא: מַאי קָאָמְרוּ לֵיהּ חכמים לרבי מאיר וּמַאי קָא מַהֲדַּר לְהוּ – ומה השיב להם. מבארת הגמרא, הָכִי קָאָמַר לְהוּ – כך אמר להם רבי מאיר, אכן הַשְׁתָּא תּוּנִי עַל הַמְּזוֹנוֹת שאין העבד מפסידם בשחרורו, כיון שאין האדון מחוייב לזונו, אבל מַה תְּשִׁיבוּנִי עַל הַתְּרוּמָה – שבעוד שהוא עבד כהן, רשאי הוא לאכול תרומה, ועל ידי השחרור מאבד זכות זו. ולכן אין השליח יכול לזכות עבורו את השחרור שלא בפניו, מאחר שאין זו זכות. וְכִי תֵּימְרוּ – אם תשיבוני ותאמרו שאין השחרור חוב עבורו משום דְּאִי בָּעֵי – אם רוצה האדון, זָרִיק לֵיהּ גִּיטָּא – זורק לעבד גט בעל כרחו ומשחררו וּפָסֵיל לֵיהּ מתרומה, ונמצא שאין השליח גורם לו חובה, שהרי גם בלא זכיית השליח יכול אדונו להפסידו מתרומה, אין זו תשובה, שהרי אם ירצה העבד שָׁבִיק לֵיהּ וְעָרִיק וְאָזֵיל לְעָלְמָא – יעזוב את אדונו ויברח, ויאכל תרומה היכן שירצה.